

BİBLİYOGRAFYA :

Nizâmî-i Gencevî, *Leylâ vü Mecnûn* (nşr. Berât-ı Zencânî), Tahran 1369 hş./1990, neşredenin girişi, s. 5-26; Emîr Hüsrev-i Dihlevî, *Mecnûn u Leylî* (nşr. Tâhir Ahmedoğlu Muharremof), Moskova 1965; Safâ, *Edebiyyât*, II, 803; M. Gunaymî Hilâl, *Leylâ ve Mecnûn fi'l-edebeyni'l-Arabî ve'l-Fârisî*, Kahire 1954; Ağâh Sırrı Levend, *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi*, Ankara 1959, s. 86-96; Münzevî, *Fihrist*, Tahran 1351 hş., IV, 3100-3115; Hânâbâ, *Fihrist*, IV, 4414-4418; J. Rypka, *Târîh-i Edebiyyât-ı İrân* (trc. İsa Şihâbî), Tahran 1354 hş., s. 177, 330-339; As'ad E. Khairallah, *Love, Madness and Poetry: An Interpretation of the Mağnûn Legend*, Beirut 1980, s. 97-133; Ahmed Ateş, "Leylâ ile Mecnûn", *İA*, VII, 51-53; J. T. P. de Bruijn, "Mağnûn Laylâ", *EP* (Fr.), V, 1099-1101; Dihhudâ, *Luğatnâme* (Muñ), XII, 17551-17552.

TAHSİN YAZICI

Türk Edebiyatı. Leylâ ve Mecnûn'un hikâyesi, gerek mecaz ve mazmunlar vasıtasıyla gerekse müstakil mesnevi konusu olarak Türk edebiyatında çok ilgi görmüştür. Aşkın ve âşıklığın sembolü olarak özellikle şiirde sıkça anılan bu hikâyeyi Türk edebiyatında ilk defa anlatan Gülşehrî'dir. Onun *Mantku't-tayr* adlı eserinde (yazılışı: 717/1317) Hüdhüd "ışk-bazlık ve mâşûk"tan bahsederken yetmiş dokuz beyit halinde Leylâ ve Mecnûn'un hikâyesini özetler. Ardından Âşık Paşa *Garibnâme*'sinde (yazılışı: 730/1330) otuz beyitle aynı konuyu anlatır. Daha sonra Leylâ ve Mecnûn'un aşkını temsili bir hikâye olarak eserlerinin bir yerinde anan şairler de vardır (meselâ Şemseddin Sivâsî, *İbretnûmâ ve Mir'âtü'l-ahlâk*; Nâîf, *Tuhfe-i Dilkeş*; Şeyh Galib, *Divan*).

Türk edebiyatında Leylâ ve Mecnûn hikâyesini müstakil mesnevi şeklinde yazan ilk şair Edirneli Şâhidî'dir. *Gülşen-i Uşşâk* (yazılışı: 883/1478) adıyla bilinen bu eserden sonra Ali Şîr Nevâî'nin hamsesi içinde yer alan *Leylâ vü Mecnûn*'u gelir (yazılışı: 1484 [?]). Nevâî'nin, Nizâmî ile Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin aynı adı taşıyan Farsça mesnevilerine bir cevap olmak üzere kaleme aldığı eser otuz sekiz bölüm halinde 3622 beyitten meydana gelmektedir. Pek çok nüshası bulunan eser (Ali-Şîr Nevâî, *Leylî vü Mecnûn*, hazırlayanın girişi, s. 13-25) ayrıca da basılmıştır. Türk edebiyatının en güzel Leylâ ve Mecnûn mesnevisini ise Fuzûlî yazmıştır. Azerbaycan ve Anadolu başta olmak üzere Türkler'in bulunduğu her yerde sevilerek okunan eser daha sonra aynı konuda telif edilen pek çok mesneviye ilham kaynağı olmuş, yüzyıllarca Türk insanının aşk

duygularını ifade etmesine yardımcı olmuştur (bk. LEYLÂ vü MECNÛN).

Leylâ ve Mecnûn hikâyesini yazan diğer şairler şöyle sıralanabilir : XV. yüzyıl: Hamdullah Hamdî, Ahmed Rıdvanî; XVI. yüzyıl: Bihîştî, Ahmed Sinan Çelebi, Sevdâî, Hakîrî, Kadîmî, Hâmidizâde Celfîlî, Lârendeli Hamdî, Celâlizâde Sâlih, Halîfe, Atâyî (Âzerî şairi); XVII. yüzyıl: Fâzî; XVIII. yüzyıl: Örfî Mehmed, Andelîb; XIX. yüzyıl: Nâkâm (Âzerî şairi). Leylâ ve Mecnûn mesnevileri günümüze ulaşmayan şairler de şunlardır: Hayâtî, Çâkerî Sinan, Necâtî, Hayâlî Abdülvehhâb, Ârifî Fethullah, Kireççizâde Sinan, Mahvî İdris, Muhyî, Zamîrî, Rif'atî Abdülhay.

Leylâ ve Mecnûn hikâyesi pek çok dile çevrilmiş, özellikle Nizâmî ve Fuzûlî'nin eserleri Avrupa edebiyatlarındaki *Romeo and Juliet*, *Tristan et Yseult* gibi aşk klasikleri arasında yerini almıştır. Azerbaycan'da ayrıca *Leylâ Mecnûn* adıyla bir halk hikâyesi anlatılmakta olup konusu yer yer Leylâ ve Mecnûn hikâyesiyle benzerlik gösterir (*TDEA*, VI, 92-93). Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin Türk halk edebiyatında geçen bir varyantı ile bunun *Hikâye-i Leylâ ile Mecnûn* başlığı altında nesir halinde anlatılan matbu nüshaları vardır (Özege, II, 566). Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'una benzerlik gösteren bu hikâye zamanla Karagöz oyunları arasına da girmiştir (Gerçek, s. 88). Leylâ ve Mecnûn mesnevileri üzerine pek çok tez ve bilimsel çalışma yapılmış, müstakil eserler yayımlanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır : Ağâh Sırrı Levend, *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi*, Ankara 1959; Zülfü Güler, *Hamdullah Hamdî: Leylâ vü Mec-*

nûn (İnceleme-Metin) (doktora tezi, 1982), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Cemal Bayak, *Sevdâî Kıssa-i Leylâ Bire Mecnûn* (yüksek lisans tezi, 1987), Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; M. Ünal Şahin, *Leylî ve Mecnûn: Sevdâî (Transkripsiyon ve Dil İncelemesi)* (yüksek lisans tezi, 1988), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Zikri Turan, *Mecnûn u Leylâ: Hakîrî (Transkripsiyon ve Dil İncelemesi)* (yüksek lisans tezi, 1988), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Cafer Süleyman, *İslâm Edebiyatında Leylâ ve Mecnûn Mesnevisi* (doktora tezi, 1992), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Rifat Kütük, *Celâlizâde Salih Çelebi, Leylâ ve Mecnûn (Tenkidli Metin-İnceleme)* (yüksek lisans tezi, 1995), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ebru Şenocak, *Leylâ ile Mecnûn Hikâyesi Üzerine Mukâyeseli Bir Araştırma* (yüksek lisans tezi, 2000), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Zeynelabidin Aygün, *Behiştî'nin Leylâ vü Mecnûn'u* (doktora tezi, 2002), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali-Şîr Nevâî: Leylî vü Mecnûn (haz. Ülkü Çelik), Ankara 1996, hazırlayanın girişi, s. 13-25; Fuzûlî, *Leylâ ile Mecnûn* (haz. Necmettin Halil Onan), İstanbul 1956, hazırlayanın önsözü, s. I-VIII; a.e.: *Leylâ vü Mecnûn* (haz. Hüseyin Ayan), İstanbul 1981, hazırlayanın önsözü, s. 9-14; a.e.: *Lauli va Majnun* (haz. Etibar İbrahimova), Taşkent 1991, s. 13-18; a.e.: *Leylâ and Majnun* (trc. Sofi Huri, *Fuzulî ve Leylâ ve Mecnûn* içinde), İstanbul 1959, s. 18-39; Ali Nihad Tarlan, *İslâm Edebiyatında Leylâ ve Mecnûn Mesnevisi* (doktora tezi, 1922), İÜ Türkiyat Araştırmaları Merkezi, nr. 1; Selim Nüzhet Gerçek, *Türk Temaşası*, İstanbul 1942, s. 88; Hamid Araslı, *Leylâ ve Mecnûn*, Bakü 1958, s. 19-33; a.mlf., "Leylî ve Mecnûn Hakkında", *TDAY Belleten* (1958), s. 17-39; Ağâh Sırrı Levend, *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi*, Ankara 1959, s. 1-8, 107, 382-383; Özege, *Katalog*, II, 566; As'ad E. Khairallah, *Love, Madness and Poetry: An Interpretation of the Mağnûn Legend*, Beirut 1980, s. 1-9; A. Miquel – P. Kemp, *Majnûn et Laylâ: L'amour fou*, Paris 1984, s. 18-36; İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 1999, s. 255-257; Pervin Çapan, *Mesneviye Düşen Aşklar: Ali Şîr Nevâî ve Fuzûlî'nin Leylâ ve Mecnûnları*, Muğla 1999, s. 7-20; Mehmet Kahraman, *Leylâ ve Mecnûn Romanı: Dâstân-ı Leylî vü Mecnûn*, Ankara 2000, s. III-XIV; Ahmed Ateş, "Leylâ ile Mecnûn", *İA*, VII, 53-55; Ch. Pellat, "Mağnûn Laylâ", *EP* (Ing.), V, 1102-1103; B. Flemming, "Mağnûn Laylâ: In Turkish Literature", a.e., V, 1105-1106; Nermin İşeri (Pekin) – Mustafa Kutlu, "Leylâ vü Mecnûn", *TDEA*, VI, 90-92; Yavuz Akpınar, "Leylî Mecnûn", a.e., VI, 92-93.

İSKENDER PALA

Kays'ın Mecnûn diye anılmaya başlayıp cölde vahşilerle ünsiyet kurmasının tasviri (British Library, Or., nr. 405)